

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

А.М. ШТАНГРЕТ,
д.е.н., доцент, Українська академія друкарства,
М.М. КАРАЇМ,
здобувач, Українська академія друкарства

Визначення та обґрунтування сукупності загроз для фінансової безпеки вітчизняних підприємств

У статті узагальнено та сформовано перелік ключових загроз для фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

Ключові слова: фінансова безпека, загроза, небезпека, інтерес.

В статье обобщен и сформирован перечень ключевых угроз для финансовой безопасности отечественных предприятий.

Ключевые слова: финансовая безопасность, угроза, опасность, интерес.

The article summarized and formed a list of key threats to the financial security of domestic enterprises.

Keywords: financial security, threat, danger, interest.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання для вітчизняних підприємств є характерним зростання рівня динамічності і невизначеності зовнішнього середовища, які суттєво впливають на всі сфери їх діяльності, в тому числі і на фінансову, та спричинені у найбільшій мірі дією таких чинників: наслідками впливу фінансових криз, які систематично виникають з початку ХХІ ст. і є за масштабами поширення або локальними, або світовими; зростанням конкуренції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках; посиленням інфляційних процесів, які спричиняють високу динаміку руху капіталу; систематичною та непрогнозованою зміною податкового і

регуляторного законодавства тощо. Зростання рівня невизначеності умов господарювання вимагає від підприємницьких структур гнучкості та адаптивності, досягнення чого є неможливим без ефективно діючої системи економічної безпеки, а в її складі – фінансової безпеки, яка в умовах сьогодення на мікрорівні відіграє роль ключової.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні основи управління фінансовою безпекою підприємства відображені в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як О. Ареф'єва, І. Бланк, О. Барановський, А. Воронкова, К. Горячева, Л. Донець, С. Ілляшенко, Г. Задорожний, М. Кизим, Т. Клебанов, Г. Козаченко, Л. Костирко, О. Ляшенко, Є. Олейников, В. Пономарьов, Р. Сайфулін, О. Терещенко, А. Шеремет, В. Шликов тощо. Результатами наукових пошуків стало визначення суті поняття фінансової безпеки, розроблення критеріїв та показників оцінка її рівня, визначення окремих елементів гарантування та управління нею як ключовою складовою економічної безпеки підприємства. Однак низка питань, пов'язаних із детальним розглядом категоріального апарату та удосконаленням системи управління фінансовою безпекою, ще залишаються недостатньо вивченими і потребують уваги.

Мета статті полягає в характеристиці сутності та формування переліку загроз для фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Здійснене теоретичне дослідження дозволило виявити, що окремо питанням фінансової безпеки підприємства достатньо уваги не приділялося, що було спричинено, з одного боку, трактуванням її суто як складової економічної безпеки, а відтак наданням другорядної ролі, а з іншого – намаганням частково вирішити специфічні завдання фінансової безпеки при розробленні фінансової політики і управління фінансами. Попри зазначені обставини в науковій літературі існують визначення категорії «фінансова безпека підприємства», які певним чином різняться між собою за суттю, ключовими пріоритетами та завданнями. Проведене групування дозволило виділити наявність кількох визначальних підходів до трактування зазначеного поняття, коротка характеристика яких представлена нижче.

У відповідності до першого підходу, який присутній в наукових працях Т. Вечканова, Т. Кузенко та М. Мікуліної, фінансова безпека безпосередньо пов'язується з ефективністю використання корпоративних ресурсів. Так, для прикладу, Т. Кузенко дає визначення досліджуваного поняття як стану найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і оборотних коштів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського становища і перспектив її технологічного та фінансового розвитку [4].

Другий підхід, представниками якого можна вважати І. Бланка, К. Горячеву, С. Ілляшенка та В. Шелеста, визначає пріоритетним для фінансової безпеки забезпечення стійкості фінансового стану підприємства. Характерним є визначення, дане І. Бланком, у відповідності до якого фінансова безпека підприємства – це кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в нинішньому і перспективному періоді [3].

Третій підхід об'єднав в собі точки зору А. Загороднього, Д. Кіма, Р. Папехіна та Н. Реверчук, які вбачають у фінансовій безпеці, перш за все, захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Для прикладу, Н. Реверчук трактує фінансову безпеку як засіб захисту від можливих фінансових витрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів [8].

Узагальнюючи отримані результати, можна стверджувати, що кожен із виділених підходів характеризує важливі аспекти реалізації фінансової безпеки на мікрорівні, а в сукупності вони всесторонньо відображають пріоритети та ключові завдання цієї складової економічної безпеки в сучасних умовах господарювання. Відповідно до цього забезпечення

фінансової безпеки суб'єктів господарювання полягає в розробці заходів, спрямованих на запобігання збитку від негативних впливів на їхню фінансову діяльність, а ступінь захищеності пріоритетних фінансових інтересів, можливості забезпечення необхідного рівня безпеки підприємства багато в чому залежать від своєчасної ідентифікації загроз фінансовій безпеці підприємства із застосуванням комплексного підходу при їх аналізі.

Проведене дослідження наукових джерел дозволило зробити висновок, що поняття «загроза» не має єдиного визначення, але узагальнення різних точок зору дозволило виділити три ключові підходи до трактування цієї категорії. Відповідно до першого підходу, який присутній у працях М. Абдурахманова, В. Барішполеця, Н. Подлужної та В. Ярочкіна, загроза ототожнюється із небезпекою. Так, для прикладу, В. Ярочкін визначає загрозу як небезпеку на стадії переходу із можливості у дійсність, висловлений намір або демонстрація одних заподіяти шкоду іншими [10].

Другий підхід, прихильниками якого є відомі науковці М. Єрмошенко та Є. Олейніков, визначає загрозу як форму небезпеки. Так, Є. Олейніков трактує загрозу як найбільш конкретну і безпосередню форму небезпеки або сукупність умов і факторів, що утворюють небезпеку інтересам громадян, суспільства і держави, а також національним цінностям і національному способу життя [7].

Відносно велика група дослідників, до числа яких належать В. Амітан, О. Арефєва, О. Бандурка, І. Бінько, Н. Вавдіюк, З. Герасимчук, Б. Губський, Г. Дарнопих, М. Дзлієв, В. Духов, В. Кузенко, В. Манілов, К. Петрова, І. Червяков та В. Шлемко, у трактуванні поняття «загроза» концентрують увагу на сукупності умов, процесів та факторів, які супроводжують її виникнення та окреслюють вплив на певну соціально-економічну систему. Характерним для цього підходу є визначення дане В. Амітаном, відповідно до якого загроза – це потенційно чи реально можлива подія, дія, процес чи явище, що здатне порушити його стійкість і розвиток чи призвести до зупинки його діяльності [1].

Узагальнюючи доробок інших науковців, на нашу думку, загрозу потрібно трактувати як одну з форм небезпеки, сукупність негативних чинників та умов зовнішнього і внутрішнього середовища соціально-економічної системи, які призводять до зниження рівня безпеки. Це дії, які прямо або побічно направлені на зменшення рівня стабільності, тобто порушення умов стійкого існування і розвитку суб'єкта господарювання.

Стосовно фінансової безпеки підприємства, то загроза – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, яке створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства:

- така загроза у найбільшій мірі притаманна діяльності підприємств в умовах ринкової економіки;
- вона супроводжує реалізацію всіх видів фінансових операцій;

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

– ця загроза є результатом виникнення суперечностей між фінансовими інтересами підприємства та зовнішнього фінансового середовища та між суб'єктами внутрішнього середовища;

– у результаті негативного впливу загрози її дія наносить безпосередній або опосередкований збиток підприємству. Цей збиток може приймати форму прямої втрати (втрату доходу, капіталу тощо) або непрямої (упущена вигода, зниження фінансової репутації підприємства тощо).

Загрози, що впливають на фінансову безпеку, умовно можна розділити на зовнішні і внутрішні. Для кожного підприємства «зовнішні» і «внутрішні» загрози суто індивідуальні. Разом із тим зазначені категорії містять елементи, які характерні для діяльності практично будь-якого суб'єкта господарювання.

Здійснивши теоретичне дослідження, метою якого було окреслити сукупність типових зовнішніх загроз для фінансової безпеки вітчизняних підприємств, нами отримані такі результати. Перш за все усі зовнішні загрози поділені на дві підгрупи: «непрямої дії» та «безпосередньої дії», що має сприяти більш чіткому формуванню завдань у процесі гарантування фінансової безпеки певного підприємства.

З нашої точки зору, до зовнішніх фінансових загроз непрямої дії можна віднести:

– поширення глобалізаційних процесів, які посилюють транснаціональні економічні зв'язки;

– високий рівень мобільності і взаємозв'язку фінансових ринків через активне застосування новітніх інформаційних технологій;

– посилення конкуренції між державами в межах світового економічного простору;

– зростання інтенсивності боротьби за природні ресурси;

– збільшення розриву між розвинутими країнами, які формують постіндустріальне суспільство та іншою частиною, яка знаходиться на доіндустріальному та індустріальному етапах розвитку;

– поділ країн на ті, що активно розвивають виробництво нелімітованих ресурсів (інформація і знання), та країни – власники природних ресурсів;

– сировинна спрямованість країн із низьким рівнем розвитку, що поглиблює їхню економічну залежність від країн-лідерів;

– глобальне наростання нестійкості фінансової системи, виникнення загрозливих кризових тенденцій, недостатність сучасних фінансових інструментів (у тому числі міжнародних) ефективно їх контролювати;

– зростання частоти виникнення світових фінансових криз та посилення негативних наслідків їх дії;

– незахищеність широких верств населення від трансформації світової фінансової системи.

Основні загрози, які мають безпосередній вплив на фінансову безпеку підприємства [2, 9, 11], можна охарактеризувати такою сукупністю:

– криза грошової і фінансово-кредитної систем;

– недосконалість механізмів формування економічної політики держави;

– високі відсоткові ставки за кредитами комерційних банків;

– скуповування акцій, боргів підприємства небажаними партнерами як передумова подальшого рейдерського захоплення;

– недостатньо розвинута правова система захисту прав інвесторів і виконання норм законодавства;

– протиправна діяльність кримінальних структур, конкурентів, фірм і приватних осіб, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством;

– правопорушення з боку корумпованих елементів з числа представників контролюючих і правоохоронних органів.

Перш ніж представити узагальнений перелік внутрішніх загроз, зазначимо, що вони породжуються в основному неадекватною фінансово-економічною політикою підприємства, елементарними прорахунками органів управління, помилками, зловживаннями й іншими відхиленнями (безгосподарність, економічні злочини тощо) в процесі управління фінансами підприємства.

До внутрішніх загроз, що впливають на фінансову безпеку, належать [3, 5]:

– зниження якості дебіторської заборгованості;

– нагромадження кредиторської заборгованості;

– брак власних оборотних коштів;

– надлишкові виробничі потужності;

– використання неефективних форм фінансування відношення основних фондів;

– використання неефективних інструментів управління ризиком у контрактах;

– використання робочої сили з низьким рівнем кваліфікації;

– висока плинність кадрів;

– відсутність ефективної системи мотивації персоналу тощо.

Зовнішні і внутрішні загрози фінансовій безпеці тісно взаємозалежні між собою і посилення дії однієї загрози може викликати ланцюжок реакцій, пов'язаних із посиленням чи послабленням дії інших загроз. Забезпечення фінансової безпеки підприємства має ґрунтуватися на комплексному аналізі взаємодії всієї системи загроз із врахуванням їх структурних взаємозв'язків при розробці захисних заходів [6]. Тому основними завданнями системи забезпечення безпеки підприємства є комплексний аналіз загроз, оцінка їхнього пролонгованого впливу і формування комплексу заходів, що дозволяє підприємству успішно функціонувати в нестабільних умовах зовнішнього і внутрішнього середовища.

Висновки

Як підсумок, за результатами проведеного дослідження сутності понять «фінансова безпека підприємства» та «загроза» можна сформулювати такі завдання системи фінансової безпеки кожного підприємства:

- прогнозування тенденцій, які ведуть до порушення нормального функціонування системи та її розвитку;
- встановлення причин і умов, які сприяють нанесенню збитку та загрожують реалізації фінансових інтересів системи, порушенню нормального функціонування;
- своєчасне виявлення і усунення загроз для фінансової безпеки, зниження ризиків у діяльності;
- створення ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки системи, умов оперативного реагування на загрози, їхнього своєчасного виявлення;
- дотримання адекватності витрат для забезпечення виконання рішень у процесі гарантування фінансової безпеки можливим втратам від реалізації зовнішніх та внутрішніх загроз.

Список використаних джерел

1. Амитан В.Н. Экономическая безопасность: концепция и основные модели / В.Н. Амитан // Экономическая кибернетика. – 2000. – №3–4. – С. 13–20.
2. Банкротство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / [Т.С. Клебанова, О.М. Бондар, О.В. Мозенков та ін.]; за ред. О.В. Мозенкова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 272 с.

3. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. – 784 с.
4. Кузенко Т.Б. Экономические основы формирования финансовой складовой экономической безопасности / Т.Б. Кузенко // Актуальные проблемы экономики. – 2009. – №1(91). – С. 98–103.
5. Моделирование финансовых потоков в условиях неопределенности: моногр. / Т.С. Клебанова, Л.С. Гурьянова, Н. Богониколос, О.Ю. Кононов, Я.Г. Берсуцкий. – Харьков.: ИД «ІНЖЕК», 2006. – 312 с.
6. Муравых А.И. Философия экологической безопасности (опыт системного подхода) / А.И. Муравых – М.: 1997. – 180 с.
7. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова. – М.: 1997. – 288 с.
8. Реверчук Н.И. Управление экономической безопасностью предприятий: моногр. / Н.И. Реверчук. – Львів: ЛБІНБУ, 2004. – 175 с.
9. Сутормина В.М. Финансы зарубежных корпораций: навч. пос. / В.М. Сутормина. – К.: Либідь, 1993. – 247 с.
10. Ярочкин В. И. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности / В. И. Ярочкин. – М.: «Ось – 89», 2000. – 400 с.
11. Экономическая безопасность России: Общий курс: учеб. / под ред. В. К. Сенчагова. – М.: Дело. – 2005. – 308 с.

М.В. МАКАРЕНКО,
д.е.н., професор, Державний економіко–технологічний університет транспорту,
В.П. ГУДКОВА,
к.е.н., доцент, Державний економіко–технологічний університет транспорту

Соціально–економічні механізми системи транспортного обслуговування населення

Соціально–економічні механізми розглянуто в контексті формування складових і особливостей функціонування сфери пасажироперевезень. Відокремлено блоки механізмів ринкової самоорганізації, державного регулювання, інституційного забезпечення.

Ключові слова: соціально–економічний механізм, сфера перевезення пасажирів.

Социально–экономические механизмы рассмотрены в контексте формирования составляющих и особенностей функционирования сферы пассажироперевозок. Отделены блоки механизмов рыночной самоорганизации, государственного регулирования, институционального обеспечения.

Ключевые слова: социально–экономический механизм, сфера перевозки пассажиров.

Socio–economic mechanisms considered in the context of the formation and functioning of components of the sphere of passenger transportation. Separate blocks of

mechanisms self–organization of the market, regulation, institutional support.

Keywords: socio–economic mechanism, sphere of passenger transportation.

Постановка проблеми. Коли ми розв'язуємо завдання придбання різноманітних товарно–матеріальних цінностей або споживання багатьох духовних і культурних благ, то невід'ємним елементом рішення є вибір способу переміщення від місця перебування до місця знаходження економічних і соціальних об'єктів. Коли мова йде про організацію праці і оцінку доступності місця її докладання, виникає та сама проблема. Як наслідок транспортне обслуговування населення є невід'ємною частиною життєдіяльності будь–якого соціуму, а особливості побудови взаємозв'язків у сфері перевезення пасажирів (СПП) істотно визначають взаємодію в соціально–економічній системі держави.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Враховуючи величезне значення СПП, технічні, технологічні, еко–